

Meje samokontrole v pojasnjevanju kriminalnosti

Sergej Flere¹

Raziskava preizkuša na vzorcu 1.200 mariborskih študentov možnosti pojasnjevati delinkventnost z nizko samokontrolo, kot sta to zastavila Gottfredson in Hirschi (1990) in operacionalizirali Grasmick in sodelavci (1993) in Vazsonyi in sodelavci (2001). Nizka samokontrola se je na podlagi faktorske analize izkazala za dvokomponenten pojav z nizko zapolnjenostjo pri nekaterih sestavinah. Oblikovan je sumacijski inštrument nizke samokontrole. Splošno delinkventnost pojasni zmerno, razmerja izgledov² pa nakažejo pomembno povezavo med nizko samokontrolo in delinkventnostjo. Možatost (po Bemovi) ostane pomemben neodvisen dejavnik. Vpliv spola ni absorbiran niti z možatostjo niti s samokontrolo v okviru regresijskega preverjanja robustnosti.

Ključne besede: nizka samokontrola, družbeno nadzorstvo, Travis Hirschi, kriminalnost

UDK: 316.624

1. Uvod

Travis Hirschi in Michael Gottfredson sta najpogosteje citirana avtorja na področju kriminologije. Hirschi je avtor kar dveh splošnih kriminoloških teorij in včasih zanika svoja prejšnja stališča (npr. glede vpliva religioznosti na kriminalnost: 1969, 1982), in najpomembnejši med tistimi, ki vplivajo na kriminološko vedo (Pratt in Cullen, 2000). Njegova novejša splošna teorija je teorija o nizki samokontroli kot izvoru kriminalnosti (Gottfredson in Hirschi, 1990, Gottfredson in Hirschi, 1993). Zagovarja dokaj enostavno stališče. Izhodišče je, da je posameznik nagnjen k počenjanju kaznivih dejanj, ker hitro in po najbolj enostavni poti prinašajo kratkoročen užitek in ugodje. Ta užitek utegne biti materialen, spolen, vzburanje samo, lahko pa se kaže tudi kot kak drugačen neposredni užitek. Avtorja sta nedvomno na strani tistih, od Hobbesa nadalje, ki zagovarjajo, da je človekov izvorni značaj agresiven in nasilen (v nasprotju npr. z J.J. Rousseaujem in K. Marxom). Th. Hobbes uvaja svojo leviathansko državo kot dejavnik brzdanja, S. Freud superego in civilizacijo, E. Durkheim kolektivno zavest (in tudi državo). Hirschi in Gottfredson pa samokontrolo. Va nasprotnem bi družba ne bila s takimi posamezniki mogoča.

Po teoriji o primarnem pomenu samokontrole, morajo biti starši (točneje vsaj eden) učinkoviti v privzgajanju samokontrole, zmožnosti brzdanja posameznika v svoji naravni nagnjenosti k hitremu in nepazljivemu pridobivanju užitek. Posameznik

se mora naučiti misliti dolgoročno in upoštevati interese drugih. Gottfredson in Hirschi se nista popolnoma izjasnila, za kakšno socializacijo in vzgojo gre, da bi bila »učinkovita« (1990, 97-105). Ne navajata veliko virov, zlasti ne novejše psihološko-pedagoške literature. Iz njunega izvajanja izhaja, da gre pri nizki samokontroli za pomanjkanje stalne kontrole, ki naj bi jo otrok ponotranjil. Čeprav govorita tudi o čustveni navezavi, izhaja, da sta zagovornika biheviorizma (dosledno slediti vedenju otroka, prepoznati napake, kaznovati – 1990, 97).

Med vzgojo se samokontrola oz. njeno pomanjkanje oblikuje do 8. leta in se tudi zgodaj kaže razlika v razvitosti samokontrole.

Po drugi strani pa Hirschi in Gottfredson nekoliko širše razume meta, kaj je kriminalnost. Ne gre samo za kazniva dejanja, predpisana s kazensko pravnimi normami, gre za širšo skupino dejanj, za katero je značilno neupoštevanje dolgoročnih posledic in interesov drugih. Zato obstajajo tudi kaznivim dejanjem enakovredna »analogna dejanja«, kot so npr. nezapenjanje pasov v avtomobilu, alkoholiziranje, kartanje, promiskuitetno spolno vedenje, kajenje. Drugi avtorji so povezali nizko samokontrolo tudi z nagnjenostjo k nezgodam, slabim učnim uspehom, brezposelnostjo, nestabilnostjo zakonske zveze idr. (Paternoster in Brame, 1998, 638). Pri nizko samokontroliranih posameznikih se bo pri slednjem končalo, če ne bodo imeli kriminogene priložnosti. Vendar to zanje ni pomembno: s kriminogeno osebnostjo imamo opravka, kadar je oseba nizko samokontrolirana, če so zanjo značilna nepazljiva, lahkomišelnost, brezbrizna, hazardna dejanja, ki se jim hitro in brez preudarka vdaja. Za Hirschija in Gottfredsona je ta razlaga splošna in vseobsežna, kar zadeva kriminaliteto: druge razlage niso potrebne. Sem štejejo tudi kriminaliteta belih ovratnikov, gospodarska kriminaliteta, organizacijska kriminaliteta. Po njunem razumevanju je vsa kriminaliteta sestavljena iz kratkoročno izvedenih in enostavno izvedljivih dejanj. Zanjo niso potrebna

¹ Dr. Sergej Flere, redni profesor za sociologijo, Pedagoška in Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.

² Razmerje izgledov (ang.: *Odds Ratio*) je statistična mera, ki izraža razlike v verjetnosti nekega dogodka v dveh različnih skupinah. V našem primeru gre za razmerje izgledov vstopa v vrste študentov med obema skrajnima skupinama glede na izobrazbo očetov. V letu 2002 so npr. imeli otroci očetov iz najbolj izobražene skupine v primerjavi z njihovimi vrstniki, katerih starši niso končali niti osnovne šole, v povprečju 3,9-krat večjo možnost, da se znajdejo v vrstah študentov.

posebna znanja in večšine. Niso potrebne niti druge ali vsaj dopolnilne razlage.

2. Hipoteze in strategija

Namen naše raziskave je bil preveriti hipotezo, da samokontrola brzda kriminalnost in da hkrati vključuje druge dejavnike, ki niso samostojni dejavniki.

Najprej smo ugotavljali obseg in strukturo samokontrole. Ko gre za razmerje med neodvisno in odvisno spremenljivko, smo najprej analizirali njuno povezanost s križanjem (krostabulacija) samokontrole in deviantnosti, kasneje pa smo uvedli širši nabor spremenljivk v okviru regresijske analize in analize poti.

3. Metoda

Leta 2003 smo izvedli anketo s 1.200 študenti Univerze v Mariboru. Vzorec je bil kvotnega tipa in je zajel vse šole in vse letnike študija. Izredni študentje niso bili posebej zajeti. Vzorec je vseboval večje število deklet kot fantov (58:42%). Starost se je gibala med 18 in 26 let z neznatnim številom starejših (okoli 1%), povprečna starost pa je bila 21,7 let.

Neodvisna spremenljivka je bila nizka samokontrola. Po Gramsickovi et al. operacionalizaciji (1993) vsebuje nizka samokontrola 6 sestavin: impulzivnost, osredotočenost na lahke naloge, nagnjenost k tveganju, dajanje prednosti fizičnim dejavnostim pred mentalnimi, samoosredotočenost in izgubljanje samokontrole v vedenju. Gramsick in sodelavci in Vazsonyi in sodelavci (2001) so v primerjalni študiji mladine 4 držav vsako dimenzijo predstavljali prek več trditvev, mi pa smo le vsako prek ene (ki se je pri Vazsonyiu izkazala kot indikativna). Trditve, ki smo jih izbrali iz tega nabora, so: »Pogostoma počenjam stvari, ki mi prinesejo takojšnji užitek, ne glede na dolgoročne posledice«, »Ne maram nalog, pri katerih moram vložiti vse svoje sposobnosti«, »Včasih tvegam samo zaradi tega, ker mi je določeno dejanje v tistem trenutku všeč«, »Skoraj vedno se počutim bolje, ko se premikam, kot pa kadar sedim in razmišljam«, »Najprej poskrbim zase, tudi če to pomeni, da drugim povzročim težave« in »Kadar sem jezen, bolj razmišljam o tem, kako bom ljudi prizadel, kot pa da bi se o tem z njimi pomenil.« Te trditve, pri katerih vsaka zajema eno od dimenzij samokontrole, smo poskušali oblikovati v smiselno lestvico nizke samokontrole.

Upoštevali smo tudi spol in osebnostne spolne značilnosti po Bemovi (skrajšana različica, 1981) ter druge predpostavljene neodvisne dejavnike, ki smo jih kasneje vnesli v analizo. Osebnostne poteze močatosti (maskulnosti) so: agresivnost, dominantnost, sposobnost vodenja, močna osebnost, pripravljenost zavzeti stališče, vsiljivost, neodvisnost, reševanje stvari tudi s silo, branjenje lastnih stališč in pripravljenost tvegati. Osebnostne poteze ženskosti (feminilnosti) smo v analizi izpustili, ker niso bile niti teoretično niti empirično zanimive. Uvedli smo tudi religioznost, ki je po Durkheimu morda odločilen dejavnik brzdanja egoističnih dejanj.

stne poteze ženskosti (feminilnosti) smo v analizi izpustili, ker niso bile niti teoretično niti empirično zanimive. Uvedli smo tudi religioznost, ki je po Durkheimu morda odločilen dejavnik brzdanja egoističnih dejanj.

Odvisna spremenljivka je bila delinkventnost, nabor dejanj smo prevzeli po Vazsonyiu et al., ki tudi izhajajo iz postavk Hirschija in Gottfredsona. Gre za dejanja, ki so splošnega tipa in so značilna za mlajšo populacijo. Vrste dejanj so: vandalizem, pretirano uživanje alkohola, izkušnja z mamili, šolski prekrški, splošna odklonskost, tatvina in fizični napadi na starše. Iz ekonomskih razlogov smo imeli samo en primerek trditve za vsako sestavino: šlo je za vprašanja, ali je izprašanec kadar koli poškodoval ali uničil premoženje staršev, se namenoma, samo zaradi užitka napil, šel vinjen/omamljen v šolo, namenoma kršil prometni znak »stop«, prepisoval pri šolskih nalogah, karkoli ukradel družinskim članom in udaril ali fizično grozil kateremu od staršev. Če bi teorijo Hirschija in Gottfredsona jemali že dobesedno, bi storitev katerekoli dejanja iz tega nabora kazalo na deviantnost. Tudi tukaj smo si prizadevali homogeno oblikovati sumacijsko lestvico.

Lahko rečemo, da tukaj izvajamo raziskavo v skladu z metodo, ki jo avtorja te teorije priporočata: proučevanje vedenj, ki sodijo v to skupino, vendar ne longitudinalno, kar naj bi bila nepotrebna obremenitev (enkrat oblikovana osebnost se tozadevno ne spreminja). Po njunem mnenju bi bila naša raziskava popolnoma veljavna in zanesljiva za posploševanje (morda ob širšem naboru dejanj). Po njima tudi zadostuje manjše število dejanj, da potrdi takšno osebnost, tudi če v nadaljevanju, zaradi pomanjkanja priložnosti, oseba teh dejanj ne počenja. (1993, 1994)

4. Ugotovitve

Nizka samokontrola zajema, po Hirschiju in Gottfredsonu, celovit niz psiholoških lastnosti, vendar ni nujno enoten pojav. Avtorji, ki so to vprašanje preučevali, so imeli različna mnenja in so prihajali do različnih ugotovitev. Tudi metodološka enotnost ni bila dosežena (Vazsonyi et al. 2001, 91-101). Kot izhaja iz podatkov na Tabeli I, se (nizka) samokontrola ni oblikovala v enofaktorsko strukturo. Trditve »Najprej poskrbim zase...« prevladuje v drugi komponenti, ki pojasni 18% variance. To komponento lahko imenujemo agresivni egoizem, saj je sestavljena iz trditvev, ki kažeta na brezobzornost. Ostale trditve so znotraj obče komponente nizke samokontrole (ta komponenta pojasni 34% variance). Dve trditvi v prvi komponenti sta šibko zapolnjeni s faktorjem: »Ne maram nalog...« »Skoraj vedno se počutim bolje...«: Verjetno nista značilni za študentsko populacijo, ki je splošno bolj ambiciozna in intelektualno usmerjena. Zato smo kasneje izpustili ti trditvi in oblikovali lestvico nizke samokontrole samo iz štirih preostalih trditvev, pri čemur nas ni motilo, da ena sodi v drugo komponento, ker nismo dvomili v

Tabela I: Faktorska matrika trditev, ki merijo v nizko samokontrolo

Rotated Factor Matrix

Trditev	Komponenta	
	1	2
Pogosto počenjam stvari, ki mi prinesejo takojšnji užitek, ne glede na dolgoročne posledice.	,487	,210
Ne maram nalog, pri katerih moram vložiti vse svoje sposobnosti.	,204	,166
Včasih tvegam samo zaradi tega, ker mi je določeno dejanje v tistem trenutku všeč.	,798	,100
Skoraj vedno se počutim bolje, ko se premikam, kot pa kadar sedim in razmišljam.	,290	
Najprej poskrbim zase, tudi če to pomeni, da drugim povzročim težave.	,117	,511
Kadar sem jezen, bolj razmišljam o tem, kako bom druge prizadel, kot pa da bi se o tem z njimi pomenil.	,106	,576

Extraction Method: Principal Axis Factoring. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

njihov pojasnitveni potencial po Hirschijevih in Gottfredsonovih postavkah. Cronbachova konzistentnost je znašala 0.55.

Če zadevo povzamemo, lahko rečemo, da se kaže samokontrola v povprečnem obsegu 1,68 in s standardnim odklonom 0,47. (1= visoka samokontrola, 3= nizka samokontrola). Torej, kaže se nagnjenost k visoki samokontroli, ali splošneje rečeno, samokontrola prevladuje, kar smo pri študentski populaciji lahko pričakovali. Ta nagnjenost je izrazitejša pri dekle-
tih (1,64), vendar razlika med spoloma ni izrazita, kar je povezano s študentskim statusom.

V nadaljevanju si oglejmo krostabulacijsko analizo med dobljenimi, predpostavljeno povezanimi spremenljivkami. Glej Tabelo II.

Podatki v Tabeli II kažejo tudi neke vzorce oz. tendenčna ujemanja med samokontrolo in delinkventnostjo. Pri nizko samokontroliranih je počenjanje velikega števila (4-5) dejanj (prvi razred delinkventnosti) trikrat bolj pogosto kot pri visoko samokontroliranih. Pri drugem razredu delinkventnosti (2-3

dejanja) kaže, da so v tem razredu neznatno verjetneje tisti, ki so visoko samokontrolirani, kar kaže, da je to res prehodna skupina (nekoliko v nasprotju s stališčem Hirschija in Gottfredsona, da intenziteta kriminalitete ni bistven kazalec, so takšni respondenti pogostejši med nizko samokontroliranimi).

Verjetnost, da bodo študentje med visoko delinkventnimi, je približno dve petinski. Pri nizko samokontroliranih je ta verjetno za skoraj tri petine večja kot pri visoko samokontroliranih.

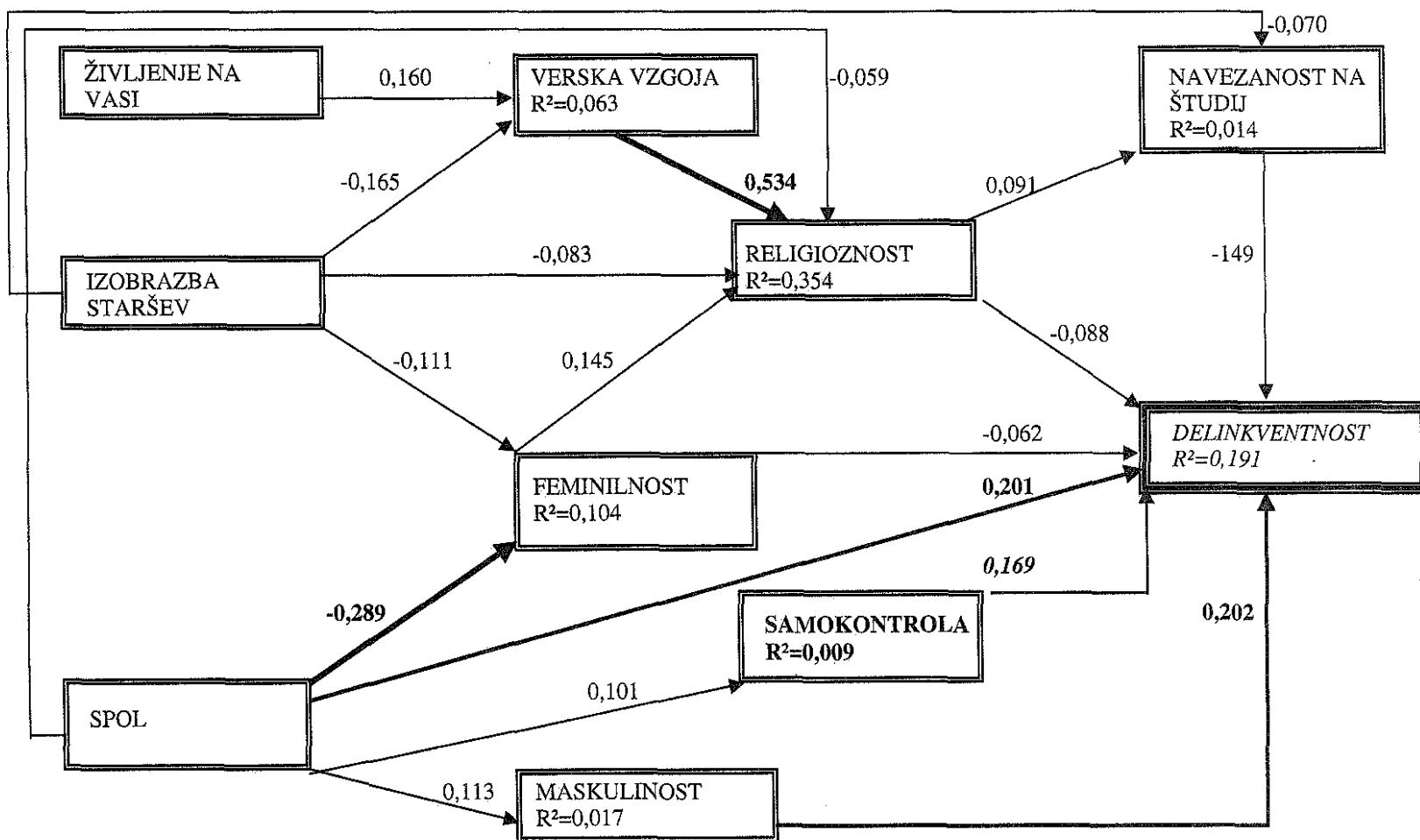
Kaže se jasna, nedvoumna in intenzivna povezanost teh spremenljivk, vendar se ne obeta, da bo ta ostala edina povezanost, saj koeficient determinacije .048, kaže, da bi na ta način bilo pojasnenih nepolnih 5% variance, ko gre za delinkventnost. Ta vrednost bi bila višja, če bi imeli širši nabor tako elementov samokontrole kot delinkventnih dejanj. Pa tudi tedaj ne bi prišli do splošne razlage, ki bi pojasnila vse.

Zato bomo nadaljevali z regresijsko analizo v obliki analize poti. Glej Grafikon I.

Tabela II: Nizka samokontrola in delinkventnost

SAMOKONTROLA		DEVIANTNOST			SKUPAJ:
		0-1 dejanj	2-3 dejanj	4-5 dejanj	
nizka	Število primerov	28	148	209	385
	% v SAMOKONTROLA	7,3%	38,4%	54,3%	100,0%
	% v DEVIANTNOST	14,0%	29,2%	42,9%	32,3%
visoka	Število primerov	172	358	278	808
	% v SAMOKONTROLA	21,3%	44,3%	34,4%	100,0%
	% v DEVIANTNOST	86,0%	70,8%	57,1%	67,7%
SKUPAJ:	Število primerov	200	506	487	1193
	% v SAMOKONTROLA	16,8%	42,4%	40,8%	100,0%
	% v DEVIANTNOST	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

r = -.220

Grafikon 1: Diagram poti med relevantnimi spremenljivkami v razlagi delinkventnosti

Uvedli smo še naslednje spremenljivke:

- izobrazba staršev (izhajajoč iz domneve, da bolj izobraženi straši namenjajo manj časa socializaciji otrok in imajo verjetno tudi manj čustvene odnose z otroki)
- tip naselja, v katerem izpraševanci stalno prebivajo (na podlagi domneve, da je socialna integracija na podeželju močnejša in trdnejša)
- religioznost (sestavljeno iz ritualnosti, doktrinarnosti, verskega iskanja in privlačnosti vere), izhajajoč iz domneve, da religioznost brzda vedenje in socialnokontrolno vlogo (Johnson i dr., 2001; Petterson, 2001)
- maskulinitet kot vrsta osebnostnih potez, značilna za instrumentalno družbeno vlogo, vključno z neodvisnostjo in agresivnostjo (po Bemovi, 1981), (za feminilnost ni bilo pričakovati, da bo relevantna in je nismo vključevali),
- spol,
- predanost študiju z eno samo spremenljivko (dnevno število ur, namenjenih študiju), kar je spremenljivka druge vrste oz. tekoče vedenje, ki je samo proizvod socializacije.

Grafikon I kaže tradicionalni značaj religioznosti respondentov. Religioznost je skoncentrirana na podeželju in negativno korelira z izobrazbo staršev. Neznatno inverzno korelira izobrazba staršev z delinkventnostjo, kar kaže, da šolanje mater nima neugodnega vpliva na otrokovo vedenje, nasprotno. Morda je nasilje bolj del načina življenja pri nižjih slojih, morda pa tudi izobrazba staršev dejansko ugodno vpliva, ker se bolj izobraženi starši bolje znajdejo s pastmi sodobnih socializacijskih razmer, zlasti če so otroci izobraženi. Še najlažje bi lahko rekli, da se izobraženi starši lažje soočijo z današnjimi vzgojnimi izzivi (podobno Herrnstein in Murray, 1994).

Zelo močan vpliv imata spol in maskulinitet. Kaže, da skupen lastnosti, ki tvorita maskulinitet, ne odpravi vpliva spola kot delinkvenogenega dejavnika, v nasprotju z mnenjem in namenom instrumenta Bemove. Maskulinitetne poteze kažejo precej neodvisen značaj in vpliv. Temu sledi samokontrola, pri kateri na preizkusu robustnosti z regresijsko analizo koeficient beta upade le z 0,22 na 0,17, kar pomeni, da je dokaj robusten. Religioznost, pri kateri je ugotovljena intenzivna negativna korelacijska povezanost z delinkventnostjo, ne vzdrži tako dobro preizkusa v okviru regresijske analize.

V diagramu poti na Grafikonu I je pojasnjeno 19% variance delinkventnosti. Če bi bili naši nabori trditev o samokontroli in delinkventnosti številnejši, bi bila nedvomno tudi z obstoječimi spremenljivkami pojasnjena varianca višja, predvsem pa bi bil beta koeficient za samokontrolo v pojasnjevanju deviantnosti višji. Torej je pojasnjen relativno ustrezen obseg pojavov, vendar znatno manjši od tistega, kar navajajo Vazsonyi in sodelavci in še manjši od tistega, ki so ga dosegli sami (Vazsonyi et al., 2001: 120). Kaže, da je delinkventnost povezana z vsemi domnevanimi determinantami, čeprav je beta

koeficient za religioznost le zmeren in nižji od tistega za spol, maskulinitet in samokontrolo. Kaže pa v ustrezno smer (nereligioznost kaže k višji delinkventnosti, o čemer je več raziskav – Welch in Tittle, 1991, Petterson, 2001), in kot bomo videli, gre za pomembno povezavo. Z analizo izsledkov bi dobili rezultat, da religioznost pomembno zniža verjetnost, da bo nekdo delinkvent: razmerje izsledkov kaže, da je verjetnost nede-linkventnosti pri nereligioznih za dobrih 60% nižja kot pri religioznih študentih. Religioznost sama je izjemno odvisna od vzgoje oz. socializacije, kar je povezano z nižjo izobrazbo staršev in življenjem na podeželju. Vendar so druge kontrolne spremenljivke močnejše povezane z delinkventnostjo: spol, maskulinitet (po Bemovi) in samokontrola v omenjeni izvedbi dobijo raven beta koeficientov približno 0,2 in sicer ob tem, da je zagotovljena medsebojna robustnost teh vrednosti. Povezanost med maskulinitetjo in spolom je relativno nizka, kar si lahko razlagamo z instrumentalno usmerjenostjo celotne študentske populacije, je pa povezanost v pričakovani smeri (maskulinitet je izrazitejša pri moških). Samokontrola je višja pri ženskah, vendar tudi ta povezanost ostane zmerna.

Čeprav se je samokontrola potrdila kot vpliven dejavnik brzdanja spolne delinkventnosti, nič ne kaže, da bi s »splošno teorijo« po Gottfredsonu in Hirschiju odpravili vpliv drugih dejavnikov. Poleg že omenjenih bi bilo verjetno zanimivo analizirati vpliv socialne kontrole po zgodnjemu Hirschiju (1969), ker se je pokazalo, da predanost študiju brzda delinkventnost (če smemo to časovno povezovati na ta način; beta = -0,200).

5. Sklep

Samokontrola se je potrdila kot pomemben napovedovalni instrument. Faktorska analiza sicer ni potrdila enovitosti in homogenosti pojava, vendar tega niso potrdili niti drugi avtorji (Vazsonyi et al., 2001: 109). Bolj moteča je nizka zapolnjenost dveh trditev. Verjetno gre vsaj delno za specifičnosti intelektualne mladine, kar pomeni, da bi na splošnem vzorcu dobili teoriji ustreznejše rezultate. Vsekakor pa samokontrola ni artefakt: je dejanski pojav in potrjuje obstoj, morda tudi dolgoročnih osebnostnih nagnjenj k počenjanju delinkventnih dejanj.

Samokontrola se je v naši raziskavi pokazala kot pomemben dejavnik brzdanja delinkvence. Naši rezultati glede tega podpirajo teoretična stališča, da gre za kulturno neodvisno osebno-stno potezo oz. osebno strukturo. Naši rezultati bi bili bolj prepričljivi, če bi imeli bogatejši nabor trditev tako o samokontroli kot o delinkventnosti. Tedaj bi morda dosegli rezultate, kot jih je Grasmick (okoli 10%, 1993), ne pa tudi Vazsonyi in sodelavci (2001) glede pojasnjene variance s tem dejavnikom.

Vendar naše ugotovitve ne gredo samo v tej smeri. Sam pojav nizke samokontrole je kot povzročilni dejavnik trajnega pomena – šibak napovedovalec delinkventnosti. Tukaj lahko, na podlagi naših ugotovitev, pritegnemo pozornost k naslednjim dejavnikom:

- religioznost se kaže v slovenskih razmerah kot dejavnik, ki jasno kaže (tudi znotraj regresijske kontrole) na neodvisen brzdajoči značaj, kar ni v skladu s stališči o relativizmu današnje religioznosti, zlasti pri mladih (o tem imajo v tujini bogato literaturo, gl. Petterson <2001> in Johnson idr. <2001>),
- spol se kaže kot najbolj vpliven dejavnik, ki se mu vpliv ne zmanjša tudi, kadar uvedemo maskuline (in feminilne) osebnostne lastnosti po Bemovi, čeprav tudi te kažejo na zmeren, vendar od dejanskega spola precej neodvisen, vpliv. Verjetno nabor lastnosti po Bemovi ni najprimernejši, o čemer govorijo tudi drugi avtorji (Hoffman in Border, 2001). Hkrati instrumentalnost pri naši populaciji ni omejena samo na moške. Vendar je verjetno, da z osebnostnimi potezami ne bi nikoli mogli pojasniti celotnega vpliva spola, kar kaže na prepričljivost sociobioloških/evolucijskopsiholoških razlag (Kanazawa in Still, 2001)
- poskus z navezanostjo na študij kaže na pomen socialne kontrole v razlagi delinkventnosti,
- splošnejši dejavnik pri razlagi brzdanja je religioznost, ki se ni pokazala kot kaka relativistična, vse dopuščajóča religioznost, temveč kot jasen dejavnik družbenega nadzora,
- med omejitve naših ugotovitev in možnosti njihovih posplošitev sodi tudi tista o longitudinalnosti. Pričakovati je, da v času odraslosti vplivajo novi, drugačni, družbeni in kulturni dejavniki. Pratt in Cullen potrjujeta vpliv samokontrole na kriminalnost in sicer v različnih okoljih (krepkejši pri ženskah), vendar je vpliv šibkejši pri longitudinalnih raziskavah (2000: 946). Organizacijsko-gospodarska kriminaliteta ima drugačno etiologijo, bolj družbenega značaja, navezano predvsem na organizacijske pritiske in t.i. organizacijsko kulturo.

Literatura

1. Bem, S. (1981): **Bem Sex Role Inventory: Professional Manual**, Palo Alto: Consulting Psychologists Press.
2. Gottfredson, M. in Hirschi, T. (1990): **A General Theory of Crime**, Stanford: Stanford University Press.
3. Grasmick, H., Tittle, C., Bursik, R., Aneklev, B. (1993): »Testing the core empirical implications of of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime«, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 30, 5–29.
4. Herrnstein, R.J in Murray, C. (1994): **The Bell Curve. Intelligence and Class Structure in American Life**, New York: Free Press.
5. Hirschi, T. in Gottfredson, M. (1993) »Commentary: Testing the General Theory of Crime«, **Journal of Reserach in Crime and Delinquency**, 30, 47–54.
6. Hirschi, T. in Gottfredson, M. (1994) **The Generality of Deviance**, New Brunswick, Transaction.
7. Hoffman, R.M., Borders, L.D., (2001): »Twenty five years after the Bem Sex Role Inventory: a reassessment and new issues regarding classification variability«, **Measurement and Evaluation in Counseling and Assessment**, 34,555–582.
8. Johnson, B., Jang, S.J., Larsons, D.B. in Deli S. (2001): »Does Adolescent Religious Commitment Matter: A Reexamination of the Effects of Religiosity on Delinquency«, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38, 22–44.
9. Kanazawa, S. in Still, M. C. (2000): »Why men commit crimes and why they desist«, **Sociological Theory**, 18, 434–447.
10. Paternoster, R. in Brame, R. (1998): »The structural similarity of processes generating criminal and analogous behavior«, **Criminology**, 36, 633–669.
11. Petterson, T. (2001): »Religion and Criminality: Structural Relationships between Church Involvement and Crime Rates in Contemporary Sweden«, **Journal for the Scientific Study of Religion**, 30, 279–292.
12. Pratt, T. in Cullen, F. (2000): »The Empirical Status of Gottfredson and Hirschi's General Theory of Crime: a Met-Analysis«, **Criminology**, 38, 931–955.
13. Vazsonyi, A., Pickering, L. E, Junger, M in Hessing, D. (2001): »An empirical test of a general theory of crime: a four nation comparative study of self-control and the prediction of deviance«, **Journal of Research in Crime and Delinquency**, 38, 91–131.
14. Welch, M. R. in Tittle, C.R. (1991): »Religion and Deviance among Adult Catholics: a Test of the »Moral Communities' Hypothesis«, **Journal for the Scientific Study of Religion**, 30, 159–173.

Limits of self-control in the explanation of crime

Sergej Flere, Ph.D., Professor of Sociology, Faculty of Law, Faculty of Pedagogy, University of Maribor, 2000 Maribor, Slovenia

Possibilities of explaining delinquency by low self-control, as proposed by Gottfredson and Hirchi (1990) and as operationalised by Grasmick et al. (1993) and Vazsony et al. (2001) was studied on a sample of 1,200 Maribor university students. On the basis of a factor analysis, low self-control proved to be a two component phenomenon, with low loadings in some items. A summational instrument of low self-control was composed. It proved to explain general delinquency modestly, whereas odds ratios indicated a significant link between low self-control and deviance. Sex and religiosity remained important determinants, the latter as a deterrent. Masculine attributes according to Bem remained a moderate independent determinant. The impact of gender was not included either by masculinity or by self-control, via a test of robustness in regression analysis.

Key words: low self-control, social control, Travis Hirschi, criminality

UDC: 316.624